

POLOŽAJ RANJIVIH GRUPA IZBEGLICA NA SEVERNOJ GRANICI

od 01. jula do 31. decembra 2024.

APC/CZA

ASYLUM PROTECTION CENTER
CENTAR ZA ZAŠTITU I POMOĆ TRAŽIOCIMA AZILA

Uvod

U drugoj polovini 2024. godine utvrđuju se novi trendovi u odnosu na pristup prihvatu i smeštaju izbeglica koje se kreću kroz Srbiju i upravljanja migracijama od strane institucija, što vidljivo utiče i na utvrđivanje i reorganizovanje krijumčarskih ruta kroz Srbiju. Iako je zahvaljujući opsežnim policijskim akcijama u suzbijanju krijumčarskih grupa u Vojvodini (krajem 2023. godine) iregularna migracija značajno usporena ka Mađarskoj/drugim zemaljama članicama EU na severu Srbije početkom 2024. godine, od avgusta meseca 2024. godine se pokušaji iregularnog prelaska granice sa Mađarskom kao i pushbackovi (ilegalno vraćanje ljudi) izbeglih lica sa teritorije Mađarske u Srbiju povećavaju. Uz zatvaranja centara za prihvata izbeglih lica u Vojvodini i širom Srbije (od postojećih 17 centara za prihvata izbeglih lica pod upravom Komesarijata za izbeglice i migracije Republike Srbije (KIRS), svega 5 centara je nastavilo da nesmetano funkcioniše posle avgusta 2024. godine, od kojih ni jedan u Vojvodini/na severnim granicama Srbije sa EU), pogoršava se inače težak položaj ranjivih grupa izbeglih lica, posebno u svetlu njihovog zadržavanja na severu zemlje, prisilnih relokacija na jug Srbije, neizvesnog pravnog položaja, rizika od nasilja i zloupotreba krijumčara i kriminalnih grupa.

Kao i u prvoj polovini 2024. godine, izbegla lica nemaju pristup smeštaju i uslugama informisanja ili zaštite na severu zemlje, te se većinom u toku boravka na teritoriji Srbije nalaze ili u nekoliko preostalih KIRS kampova, mahom na jugu i jugozapadu zemlje ili pod stalnim nadzorom i kontrolom krijumčara.

Struktura ranjivih kategorija izbeglica

U drugoj polovini 2024. godine, žene i deca zajedno čine 32% od ukupnog broja izbeglih lica koja su službenici Centra za zaštitu i pomoć tražiocima azila zatekli na terenu, dok maloletna lica bez pratnje čine 6% od ukupnog broja.

Najveći broj ranjivih lica čine žene i deca iz Sirije i Turske, maloletna deca bez pratnje iz Avganistana i Egipta.

Maloletnici sa/ bez pratnje borave mahom u prihvatnom centru u Bujanovcu, na otvorenim lokacijama širom zemlje, a zadržavani su u policijskim stanicama u gradovima i na graničnim prelazima duž granice sa Mađarskom ukoliko su prethodno faktički vraćani mimo readmisije i zakonske procedure iz Mađarske u Srbiju. Mali broj maloletnika bez pratnje roditelja smešten je u ustanovama socijalne zaštite - Centrima za prihvat maloletnika bez pratnje roditelja u Beogradu i Nišu.

Položaj – izloženost nasilju

Tokom druge polovine 2024. godine, ranjive kategorije izbeglih lica prolaze kroz našu zemlju većinom kao "nevidljivi" za sistem. Termin "nevidljivi" odnosi se njihov način na koji ulaze, borave i tranzitiraju kroz Srbiju, a koji karakteriše kretanje organizovano od strane krijumčara, najčešće u noćnim satima, a van domašaja institucija i ustanova prihvata, kao i van domašaja organizacija koje pružaju informacije i pomoć koje se tiču ostvarivanja legalnog statusa, azilne procedure, ali i koje procenjuju ranjivost, potrebe i rizike sa kojima se izbegli suočavaju. Dok tranzitiraju kroz Srbiju izbegli borave i u skrivenim smeštajima i na lokacijama koje vode krijumčari, te i na taj način ostaju nevidljivi za institucije sistema. Nakon što nastave kretanje ka graničnim područjima sa EU ili BiH, izbegla lica postaju vidljiva samo ako budu uhvaćena/ sprečena u prelasku granice ili nakon pushbacka u Srbiju.

U pitanju su najčešće majke/samohrane majke sa malom decom poreklom iz Turske i Sirije kao i maloletna deca bez pratnje roditelja, najčešće poreklom iz Avganistana. Njihov položaj karakteriše ograničen pristup informacijama i zakonom predviđenim procedurama, problemi u regulisanju pravnog statusa, ugrožena osnovna ljudska prava, fizičko nasilje, traumatizacija, otežan pristup pravnoj, psihološkoj pomoći, socijalnim, pa čak i humanitarnim uslugama i pomoći.

Izbegla lica se hronično suočavaju sa otežanim pristupom pravnim i relevantnim informacijama u vezi sa njihovim iregularnim položajem, sa načinima izražavanja namere da traže azil, u vezi sa postojećim pravnim procedurama uključujući i azilnu proceduru, sa pravima i obavezama koje imaju po zakonu, sa uslovima i načinima povratka u zemlju porekla. Pored nedostatka informacija u prihvatnim centrima koji još uvek rade, izbegla lica se sa istim problemom suočavaju i po zadržavanju u policijskim stanicama, po izvođenju pred sudiju za prekršaje, prilikom pushback-a tj. faktičkog vraćanja i primopredaje lica mimo zakonske procedure van/na graničnim prelazima sa Mađarskom/drugim susednim državama. Prema svedočenjima izbeglih lica službenicima APC-a, samohrani roditelji ili porodice sa decom kao i maloletnici bez pratnje su izloženi zadržavanju i ograničavanju kretanja u policijskim stanicama, a nakon nezakonitog i često nasilnog pushback-a iz Mađarske, sprovedenog od strane mađarske policije. Nakon pushback-a izbegla lica "preuzima" srpska granična policija i vraća na teritoriju Srbije, najčešće preko graničnih prelaza i u prisustvu službenika FRONTEX-a. Izbegla lica potom borave od nekoliko sati do 48h u prostorijama subotičke ili kikindske policijske uprave ili u prostorijama policijskih stanica u lokalnim gradovima, gde im se redovno izdaju rešenja o otkazu boravka, te se nakon toga vozilima policije (u maricama) prinudno i protiv svoje volje prevoze i smeštaju u prihvatni centar u Bujanovcu, na jugu zemlje. Ista izbegla lica sve vreme imaju problema da regulišu svoj pravni položaj u zemlji propuštajući da Srbiju napuste u roku naloženom od strane nadležnog organa, te fakički nastavljajući da borave u kampovima sve dok se sami ili uz pomoć krijumčara ne organizuju da put nastave dalje preko granice u pravcu EU.

Svedočenja izbeglih o višesatnom zajedničkom boravku porodica sa malom decom, maloletne dece bez pratnje i odraslih muških lica, u manjem prostoru, od 24h do 72h, bez pristupa higijeni, hrani i vodi, mogu se ilustrirati kroz konkretne primere.

N. M.(37) iz Turske je 20.09.2024. godine svedočio o zadržavanju u policijskog stanici u Kanjiži zajedno sa još 30 ljudi, uključujući porodice, decu i trudnice, koji su prethodno pokušali da pređu srpsko-mađarsku granicu, nakon čega ih je uhvatila mađarska policija i predala srpskim kolegama. U policijskoj stanici u Kanjiži su ista lica zadržana 24h bez hrane i vode, a pre prebacivanja u prihvatne centre Komesarijata za izbeglice i migracije na jugu Srbije.

Dužina boravka u policijskim stanicama obično zavisi od trajanja **policijskih procedura koje najčešće uključuju identifikaciju, uzimanje daktilografskih podataka, otkazivanje boravka, ali zavisi i od prekršajnih i drugih procedura.**

Majka T.D. i otac M.D., poreklom iz Turske, su 11.09.2024. godine zajedno sa tri maloletna deteta od kojih jedno beba starosti od 7 meseci, prijavila zadržavanje u trajanju od 24 sata u manjoj prostoriji u policijskoj stanici u Subotici, u uslovima nalik zatvorskim, sa rešetkama na prozorima i bez dovoljno stolica i kreveta, a pre prebacivanja u prihvatni kamp u Bujanovcu.

Maloletnici bez pratnje koje su APC službenici sreli i pružili im psihosocijalne usluge tokom 2024. godine, su u većem broju slučajeva i više puta, preživljavali različite vrste maltretiranja i nečovečnog postupanja, dok su se kretali Balkanskom rutom, najčešće putujući u grupama sa odraslima.

Prema njihovim svedočenjima pripadnici granične policije Bugarske redovno koriste prekomernu fizičku silu i prema maloletnicima, koristeći pendreke, šutiranje i huškajući granične pse, a nakon iskustva nasilja na teritoriji Bugarske, mnoga maloletna lica iz Avganistana svedoče da doživljavaju nasilne pushbackove i od strane mađarske ali i srpske policije.

Fais Muhamed (17) sa grupom od 20 lica ispričao je ispričao da je sa još 20 lica nakon dolaska na srpsku teritoriju, nateran da legne na stomak, nakon čega ih je srpska policija pendrecima udarala po nogama, pre pushbacka u Bugarsku. (10.10.2024.Obrenovac)

Pored nasilnih pushbackova iz Srbije u Bugarsku, maloletna lica prijavljuju i izloženost brutalnom fizičkom nasilju od strane srpske policije dok se privremeno nalaze na teritoriji grada Beograda, što u nekim slučajevima čak dovodi do ozbiljnih telesnih povreda, što je bio i slučaj kod jednog 16-godišnjeg dečaka iz Avganistana:

„A.Z. (17) iz Avganistana, ušao je u Srbiju iz Bugarske pre 5-6 dana sa još 4 migranta. Ubrzo nakon što su prešli granicu, srpska policija ih je uočila nakon nekoliko km i nasilno ih je pushback-ovala na teritoriju Bugarske. Kako je A.Z ispričao, pripadnici srpske granične policije su svakog od njih u grupi udarili palicom po leđima ili rukama i nakon toga im naredila da se vrate nazad u Bugarsku. Nakon nekoliko sati ponovo sa grupom ulazi na teritoriju Srbije zajedno sa istom grupom i sakriven u kamionu, stiže kasnije u Beograd. Dok su boravili u parku u Beogradu, interventna ih je zaustavila radi identifikacije. Kako je opisao, jako su se uplašili i krenuli da beže trčeći, kada policija hvata A.Z. i udara ga palicom, što je poslednje čega se seća, pošto je nakon toga izgubio svest. A.Z. se ne seća kako je završio u bolnici, ali je lečen tamo dva dana. Nakon saniranja povreda u bolnici, policija ga relocira u kamp Bujanovac. U toku savetovanja, prijavio je timu povrede glave, glavobolje i bol u levoj ruci i u kolenima. Prema medicinskoj dokumentaciji i navodima policije u toku prijema A.Z u bolnicu, piše da su povrede zadobijene od pada na beton, kada se spotakao i pao dok je trčao.“ (13.09.2024. Bujanovac, Izveštaj južnog APC tima).

Izloženost zastrašivanju i pretnjama od strane policijskih službenika svih zemalja na Balkanskoj ruti kao i od strane krijumčara, svedočenje ili direktno iskustvo torture, doprinosi pogoršanju celokupnog psihofizičkog stanja ranjivih pojedinaca iz izbegličke populacije.

Rane na stopalima, infekcije kože na rukama i glavi, ožiljci ili rane od udaraca, bolovi u stomaku, glavobolja, anksioznost, apatija ili razdražljivost usled dužeg perioda bez spavanja, neki su od vidljivih simptoma pogoršanog psihofizičkog stanja koji su bili uočljivi tokom savetovanja i procene sa ranjivim izbeglicama. *Amir (17) je dečak koji je kao izbeglica iz Sirije tri godine boravio u Turskoj sa roditeljima i širom porodicom. Pre mesec dana porodica ga šalje samog da krene ka Nemačkoj, bez pratnje roditelja, u grupi odraslih nepoznatih ljudi. Kako je rekao, bio je šokiran i uplašen prilikom prelaska iz Turske u Bugarsku. Delovao je uznemireno dok je opisivao iskustvo fizičkog nasilja kojem je bio izložen tokom pushbacka iz Bugarske u Tursku, pokazujući ožiljak iza uha, kao posledicu udarca. Ispričao je da su pripadnici bugarske granične policije udarali pendrecima svakog od njih u grupi, po rukama, leđima i glavi, vičući na njih, pre nego što su ih naterali da se vrate u Tursku. Uperena svetla u njih, buka i nasilje su bili zastrašujući, kako je naveo, kao i pritisak*

krijumčara da ponovo krenu dalje. Amir je podelio da ne zna šta ga sutra čeka, izgledao je veoma iscrpljen od višednevnog hodanja kroz Bugarsku, još uvek osećajući uznemirenost zbog neizvesnosti u odnosu na nastavak puta. (23.07.2024. Šid, Izveštaj APC terenskog tima).

Smeštaj i premeštanja

Bujanovac

Kao i roditelji sa decom i maloletna lica bez pratnje roditelja/staratelja prolaze kroz iste policijske procedure na severu Srbije te se i oni svakodnevno premeštaju na jug zemlje, ali isključivo u prihvatni centar u Bujanovcu gde imaju bolje uslove boravka i smeštaja u odnosu na centar za prihvatanje u Preševu. Međutim, izbegli se zadržavaju svega nekoliko dana u Bujanovcu pre nego **što** opet krenu uz pomoć krijumčara ka severnoj granici sa Mađarskom ili ka zapadnoj granici sa Bosnom i Hercegovinom.

Šid

Do zatvaranja prihvatnog centra u Šidu, (centar se zvanično trajno zatvorio 01.08.2024. godine), maloletnici bez pratnje, većinom iz Avganistana, Sirije i Egipta, u kamp Šid su dolazili direktno iz Beograda, a pošto su tamo bili upućeni od strane krijumčara nakon provedene noći ili provedenih nekoliko sati u blizini parka kod beogradske železničke stanice ili u nekom privatnom stanu, u grupama sa odraslim migrantima, a pod kontrolom krijumčara u Beogradu.

Tako na primer, maloletnik J.A. je nakon prelaska u Srbiju sa grupom odraslih došao do Pirot. Odatle su automobilom (taksi, kako je rekao) preveženi do Beograda, a iz Beograda je vozom došao do Šida. Kako navodi, cilj mu je bio da ode na granicu sa Hrvatskom (Batrovci). Sa njim u sobi su još dva dečaka iz Avganistana, koji su u Šidu 7 dana i koji su do tog trenutka već 6 puta bili pushbackovani od strane hrvatske policije sa Batrovaca u Srbiju. J.A. i dalje, svake noći, odlazi zajedno sa drugom dvojicom dečaka na granicu sa Hrvatskom u nameri da je ilegalno pređe. Ujutru, nakon pushbacka i obaveštavanja srpske policije od strane hrvatske policije, srpska granična policija pronalazi i dovozi dečake nazad do kampa u Šidu u svojim službenim vozilima, dok za to vreme u kampu dežuraju radnici KIRS-a, službenici IOM-a, kao i socijalna radnica, koji povodom konkretne situacije ne preduzimaju ništa iz svojih nadležnosti. (Izveštaj, Severni mobilni tim APC, Šid, 04.07.2024.)

Obrenovac

Maloletnici bez pratnje iz Avganistana koji tokom druge polovine 2024. dolaze na otvorene lokacije u okolini kampa tj. centra za azil u Obrenovcu, borave i spavaju na otvorenom, udaljeni svega 50 metara od istog kampa ali bez pristupa kampskom smeštaju. Bez pristupa kampu, maloletnicima bez pratnje je u potpunosti onemogućen pristup azilnom postupku, smeštaju, zdravstvenim uslugama, higijeni, hrani i vodi. Nakon višemesečnog kretanja, od **čega** neki prijavljuju i prelaske više stotina kilometara peške, mnogi maloletnici dolaze u Srbiju sa vidljivim infekcijama kože i problemima sa kretanjem usled dugog pešačenja.

Kontrola i organizovanje kretanja ranjivih kategorija izbeglica od strane krijumčara je povećana tokom druge polovine 2024. godine.

Tokom avgusta meseca je primetno znatno jačanje krijumčarske rute preko Subotice i Horgoša, što ukazuje da su se krijumčarske grupe, koje su koristile ovo pod-

ručje u prethodnim godinama, ponovo reorganizovale te se izbeglice prevoze u automobilima, kombijima, najčešće direktno iz Beograda, sa zadržavanjem od svega nekoliko sati na području Subotice, odnosno u pograničnom području sa Mađarskom. Sva kretanja se odvijaju u noćnim satima, izbeglice pored prelaska u prikolicama kamiona, kombijima i automobilima, prelaze i kroz mađarsku dvostruku graničnu ogradu, koju krijumčari seku na određenim lokacijama i time stvaraju privremene prolaze.

Izbeglice tokom ove godine provode dosta vremena pod kontrolom krijumčara koji im organizuju transport u automobilima i kombi-vozilima ili u prikolicama kamiona, dok se za njihov smeštaj u napuštenim zgradama ili u stanovima i drugim skrivenim prostorima širom Beograda i drugih urbanih centara "brinu" isključivo krijumčari. Iz Beograda se izbeglice od strane krijumčara usmeravaju i prevoze ili ka BiH ili ka Mađarskoj. Izbeglice često prijavljuju da ih krijumčari zadržavaju u tim smeštajima, te ponekad, uz pretnje, ucene ili zlostavljanje zahtevaju dodatna plaćanja njihovim porodicama kako bi im dozvolili da put nastave dalje.

Maloletna deca bez pratnje opisuju koliko im zavisi život i dalje kretanje od volje krijumčara, a posebno ukoliko bi odbili dalje usluge krijumčara, te su uvek pod nekom vrstom straha i pretnje. U decembru 2024. godine, lica sa povredama i infekcijama iz Avganistana opisuju poteškoće prolaska kroz Bugarsku, mnogi su svedočili smrti drugih izbeglica tokom puta usled smrzavanja ili brutalnog postupanja krijumčara, koji se prema njihovim rečima, posebno nasilno ponašaju prema onim izbeglicama koji zastanu povređeni ili ne mogu zbog umora i iscrpljenosti da prate tempo kretanja ostalih, te ih najčešće ostave iza sebe u beznadežnom položaju.

Ranjive kategorije izbeglih, posebno maloletnika bez pratnje, ostaju skriveni i nevidljivi institucijama sistema ali i javnosti. Nalaze se u krijumčarskim smeštajima i na otvorenim lokacijama na teritoriji grada Beograda i drugih većih urbanih celina, izloženi raznim rizicima počev od seksualne i radne eksploatacije, otmice pa čak i smrti, kao žrtve eksploatacije, nasilja, saobraćajnih nezgoda ili utapanja na prirodnim vodenim granicama. Takvi slučajevi su skrenuli pažnju javnosti 22.08.2024. godine, kad se više od 12 lica udavilo pri pokušaju prelaska reke Drine na teritoriju BiH, posle prevrtanja čamca u kom su se nalazili.

Potrebe

Na severu Srbije, duž granica Srbije sa zemljama EU je u drugoj polovini 2024. godine veoma otežan pristup izbeglicama, koji gotovo neprimetno prolaze kroz Srbiju, te je samim tim i otežano pružanje psihosocijalne, pravne, zdravstvene i druge pomoći, kao i drugih socijalnih ili humanitarnih usluga. Ranjivi pojedinci mogu biti najčešće identifikovani u prostorima koji su sigurni, dok na teritoriji Vojvodine ne postoji trenutno ni jedan otvoreni prihvatni centar takve vrste, a na otvorenim lokacijama i na javnim prostorima izbeglice više nisu uočljive.

Potrebe ranjivih kategorija izbeglih lica su višestruke, prvenstveno potreba za zaštitom, smeštajem, pristupom higijeni, hrani i vodi, te omogućavanje ventinga (emocionalne podrške) za majke i decu, koji su proveli noć u nepoznatom okruženju, šumi, okruženi krijumčarima koji nose oružje i pod utiskom svetala i reflektora policijskih patrola. Sa druge strane, deca koja su sa porodicama ili sama bila izložena traumatskim iskustvima višestrukog hapšenja, nasilja i pushbackovanja sa različitih granica, boraveći u vozilima policije, u pritvorima i detencijama sistema, ostaju u velikoj potrebi za sigurnim prostorom prilagođenim njihovim potrebama i u kojem bi bili zaštićeni tokom sprovođenja bilo koje zakonom predviđene procedure.

APC intervencije i asistencije ranjivim kategorijama

U periodu od 01.07.2024. do 31.01.2024. godine APC je informisao nadležne centre za socijalni rad o trenutnom položaju, problemima, potrebama i lokaciji maloletnih dečaka bez pratnje iz Avganistana, uzrasta od 10 do 17 godina, a koji su boravili na otvorenom, a koje su službenici APC pronalazili između ostalog i u okolini kampa u Obrenovcu. Pored toga, APC je informisao i pokretao procedure pred Zaštitnikom građana, a vezano za težak položaj maloletnih lica na otvorenom, te u vezi izostanka reakcije lokalnih centara za socijalni rad.

Takođe, službenici APC-a su redovno informisali maloletna lica o opasnostima krijumčarenja, pravnom položaju, pravnim procedurama, te rizicima koji njihov ranjiv i iregularan položaj i situacija nose, a obezbeđujući im i humanitarnu pomoć u vidu tople odeće, obuće, veša i čarapa, dodatne hrane i higijene.

Mobilni timovi APC-a su kontinuirano pomagali i samohranim roditeljima i porodicama sa malom decom, kroz pružanje informacija, pravne pomoći, psihosocijalne i humanitarne pomoći jer su često porodice sa maloletnom decom bile izložene prisilnoj relokaciji, svedočile nasilju od strane krijumčara ili graničara, te sa tim u vezi bile izložene povećanom stresu i traumi.